

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Шандрука Сергія Костянтиновича
«Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей
майбутніх практичних психологів»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук
зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

У зв'язку з швидкими темпами розвитку науки і техніки, культурного відродження країни, гуманізації суспільства, зростає потреба у кваліфікованих працівниках нового покоління, котрі вміють ефективно і творчо розв'язувати поставлені завдання. Відтак розвиток професійної креативності як інтегральної умови формування особистості фахівця, який здатний швидко адаптуватися, самовдосконалюватися, оперативно звикати до умов і вимог суспільства – нагальна вимога сьогодення. Можливими шляхами вирішення зазначених завдань є створення креативного часопростору освітньої діяльності викладачів і студентів, комплексні умови якого забезпечують організаційно-діяльнісні ігри та психологічні тренінги креативності, що детально розкрито у дисертаційній роботі С. К. Шандрука.

З огляду на сказане, закономірно зростає відповідальність інститутів освіти за становлення творчої особистості, котра здатна висококваліфіковано, діалогічно, креативно взаємодіяти з навколишнім світом й позитивно впливати на суб'єктне довкілля. Іншими словами, сучасний фахівець має володіти не лише теоретичними знаннями та певним ментальним досвідом, а й практичними уміннями і навичками творчого мислення, ефективним використанням технологій психодушевного оздоровлення та самісного зростання людини. Особливо це стосується таких професій, як психолог, соціальний працівник, учитель, викладач та ін., що організуються у найскладнішій сфері – «людина – людина», де постійно відбувається ділове, міжособистісне і неформальне спілкування. А отже, тема докторської дисертації С. К. Шандрука «Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів» безсумнівно є

актуальною і задає нові горизонти системного психологічного осмислення вищезазначених проблем збалансованого сьогодення.

Науковий апарат дослідження у роботі (об'єкт, предмет, методи, теоретико-методологічна основа) вдало вибраний відповідно до поставленої мети; структура роботи зумовлена її завданнями; гіпотези підтверджені; теоретична і практична значущість розкривають важливі для педагогічної і вікової психології напрацювання. Окрім того, достовірність та вірогідність емпіричних результатів забезпечена науково-теоретичним та методологічним обґрунтуванням вихідних положень, використанням методів, відповідних меті, предмету та завданням дослідження.

У першому розділі «Категорійний аналіз творчих здібностей особистості» С. К. Шандрук здійснює теоретико-методологічний дискурс проблеми філософських і психологічних параметрів творчості, креативності та творчих здібностей особистості, а також сутнісно визначає зміст поняття «професійні творчі здібності майбутніх практичних психологів» як інтегральну психосоціальну здатність особистості до здійснення вчинку творчості й відтак до взаємодоповнення креативних спроможностей у їх логіко-канонічній циклічності. Пропоноване дисертантом визначення змісту та обсягу цього поняття враховує досвід теоретизування на предмет витлумачення психологічної специфіки здібностей у вітчизняній психології (В. Д. Дружинін, В. В. Клименко, А. Б. Коваленко, Г. С. Костюк, В. О. Моляко, В. Д. Небиліцин, В. А. Роменець, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов та ін.) і водночас має такі переваги: 1) базується на відомих критеріальних ознаках здібностей як індивідуально-психологічних особливостей поведінки і діяльності людини; 2) поєднує особливості-здатності когнітивно-стильового характеру і креативні процеси у повсякденному здійсненні професійної діяльності; 3) відображає реальну феноменологію проблемного перебігу творчого процесу в рамках індивідуальної та групової мислєдіяльності фахівців як професіоналів; 4) реалізує логіко-психологічну структуру вчинку як засіб методологування

при осмисленні психозмістового наповнення концепту «професійні творчі здібності».

У другому розділі «Концептуальна модель розвитку професійних творчих здібностей студентів психологічного профілю як продукт циклічно-вчинкового підходу» дисертантом змістовно охарактеризовано психологічні передумови розвиненості творчих спроможностей психологів-професіоналів, обґрунтовано методологічний підхід до вивчення креативності студентів-психологів, і на цій основі створена структурно-функціональна модель професійних творчих здібностей. Здійснений автором ґрунтовний аналіз наукової психолого-педагогічної літератури переконливо свідчить про недостатність та однобічність усталених підходів, котрі дозволяють осмислити феномен професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів. У цьому контексті цілком доведеним є декларування як перспективного методологічного підґрунтя вивчення проблеми циклічно-вчинкового підходу, що дає можливість цілісно та синергійно розглянути і збагатити значеннево-сміслову поле розвитку професійних творчих здібностей фахівців психологічного профілю.

Особливої уваги заслуговує осмислена та реалізована дисертантом організація емпіричного дослідження, що виявляється в обґрунтованості побудови його програми, в адекватності підбору стандартизованого інструментарію (тести, опитувальники тощо). Отримані Експериментальні дані є цікавими й різнобічними, тому спонукали дисертанта не тільки до підтвердження теоретико-методологічних засад дослідження, а й до подальшого розгляду умов, засобів і технології розвитку професійних творчих здібностей психологів-професіоналів.

Позитивним аспектом є те, що результати вивчення покомпонентного розвитку креативного потенціалу студентів-психологів дозволяють глибше розкрити структуру професійної творчості особистості, що і відображено автором у пропонуваній структурно-функціональній моделі професійних творчих здібностей психолога-професіонала, причому складники цієї моделі

спрямовані на якомога повніше охоплення різних сторін творчої особистості – емоційної, комунікативної, мотиваційної, рефлексивної, інтелектуальної та й, власне, професійної. Оригінальною видається запропонована автором критеріально обґрунтована типологія вказаних здібностей майбутніх психологів.

У третьому розділі «Форми, методи і засоби формування професійних творчих здібностей майбутніх психологів» дисертантом повновагомо розкрито освітню модель професійного становлення особистості психолога, проаналізовано форми навчально-продуктивної діяльності студентів психологічного профілю та визначено тренінг як психодидактичний засіб розвитку творчих здібностей майбутніх практичних психологів. Причому інноваційність авторської освітньої моделі підготовки практичних психологів стосується кількох аспектів їх професійного становлення упродовж навчання у ВНЗ, а саме: виховання в них професійного творчого мислення, розвитку повноцінної психологічної і/чи соціальної мислєдіяльності, формування ґрунтового знання та фахової майстерності й освоєння найнеобхідніших форм, способів, засобів та інструментів психологічного мислення. Автором переконливо доведено, що проблемно-пошукове та ігрово-імітаційне зорієнтування спільної освітньої мислєдіяльності викладачів і студентів формує в останніх динамічну систему особистісного знання.

У четвертому розділі «Психолого-педагогічні умови та чинники розвитку професійних творчих здібностей студентів-психологів» дисертантом змістовно охарактеризовано ігрову форму розвитку професійної діяльності як культурний феномен, проаналізовано креативність як психологічний феномен та оргдіяльнісну гру як визначальний чинник розвитку професійної креативності студентів-психологів та висвітлено соціально-психологічні умови використання цього класу ігор у підготовці фахівців указаного профілю. Він наводить переконливі аргументи, доводячи, що для розвитку професійних творчих здібностей майбутніх психологів доцільно застосовувати оргдіяльнісні ігри як: інноваційну форму навчання,

котра підтверджує реальність усього комплексу освітніх і розвивальних цілей і завдань; метод актуалізації, ситуаційного розвитку і нарощування освітньо-орієнтованої колективної мислєдїяльності викладачів і студентів; інтегральну умову розвитку професійних компетентностей, креативності і ціннісно-сислової сфери особистості майбутнього професіонала; важливий системотвірний чинник вторинної соціалізації, професійного окультурення і цілеспрямованого «виросування» форм, способів і засобів його методологічного мислення.

У п'ятому розділі «Циклічно-вчинкова технологія розвитку професійних творчих здібностей майбутніх психологів» висвітлено процедуру психоформування етапу експерименту, наведено результати його ефективності. Беззаперечним здобутком дисертанта є розроблені ним теоретична і методологічна моделі розвитку професійних творчих здібностей майбутніх фахівців психологічного профілю, що засновані на підґрунті циклічно-вчинкового підходу і спрямовані на розвиток креативного потенціалу та становлення творчої особистості фахівця-професіонала. Результати перевірки ефективності циклічно-вчинкової технології розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів підтвердили взаємозалежність і взаємозв'язок компонентів креативних спроможностей студентів психологічного профілю та доцільність застосування розробленої автором системи форм, методів, прийомів і засобів їх активізації.

Загальний позитив рецензованої роботи стосується ще одного важливого прикладного аспекту: на підґрунті циклічно-вчинкової технології розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів та вимог до фахівців психологічного профілю запропоновано збалансований профіль програми підготовки бакалаврів з психології.

Висновки названого дисертаційного дослідження відзначаються логічністю і ґрунтовністю, а їхній зміст повною мірою послідовно і чітко відображає матеріали та здобутки, викладені в дисертації С. К. Шандрука.

Автор повністю дотримується принципів циклічно-вчинкового підходу щодо вивчення феномена професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів у взаємодії емоційного-когнітивного, потребо-мотиваційного, комунікативно-продуктивного та професійно-креативного компонентів розвитку творчого потенціалу та становлення креативної особистості психолога-професіонала.

Причому значущість дисертації С. К. Шандрука системно підтверджують наведені у додатках авторські програми і розробки стосовно спецкурсу «Психологія професійної креативності», практикуму розв'язання практичних психологічних проблем, ігрового психологічного тренінгу (на засадах оргдіяльній гри), гри-тренінгу на тему «Шляхи актуалізації творчих здібностей та умови розвитку професійної креативності». Все це свідчить про високу професійну кваліфікацію дисертанта як психолога-практика.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих роботах. Зміст дисертації повною мірою відображено у 46 публікаціях, із яких 3 монографії (у тому числі 1 одноосібна); 22 статті – у фахових наукових виданнях України; 10 статей у міжнародних наукових виданнях інших держав та виданнях, що включені до наукометричних баз даних; 11 публікацій – в інших наукових виданнях. *Зміст автореферату ідентичний змісту дисертації.*

У цілому, представлений в дисертації матеріал, глибина його психологічного аналізу, кінцеві вичерпні висновки не викликають заперечень. Однак, попри високий науково-теоретичний рівень запропонованого дослідження, його наукову новизну і практичну значущість, у контексті наукової дискусії можна висловити деякі зауваження та побажання:

1. Розвиток творчих здібностей особистості дисертант пов'язує із такою її інтегральною рисою, як креативність. Тому закономірно, що ця взаємозалежність наскрізно пронизує зміст роботи. Проте хотілося б

побачити його більш чітку відрефлексовану позицію стосовно того, як співвідносяться внутрішні можливості творчих здібностей і бажання чи наміри бути креативною особистістю у майбутніх практичних психологів.

2. У дисертації не приділена належна увага механізмам реалізації творчих можливостей психолога – цілепокладанню, менталізації, рефлексії, ідентифікації, персоніфікації, у процесі яких, наприклад, цілеформування задуму стає цілереалізацією у професійній діяльності у наслідок чого відбувається становлення творчої особистості.

3. Коли дисертант говорить про продукти творчості майбутніх практичних психологів, то хотілося б уточнити його думку, що ж тут він має на увазі: чи об'єктивовані результати освітньої діяльності в різноманітних текстах (індивідуальні завдання, реферати, тези доповідей, курсові і магістерські роботи), чи продукти суто суб'єктно-особистісні (ідеальні способи та схеми розв'язку проблем, проекти духовного самовдосконалення та ін.).

4. Дисертанту варто було б більше зосередити увагу на вікових закономірностях розвитку професійних творчих здібностей майбутніх психологів, починаючи із першого по п'ятий курси навчання у ВНЗ, а динаміку цих змін відобразити у формі часової моделі.

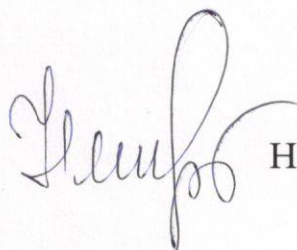
5. У дисертаційній роботі удосконалено форми, методи, засоби та інструменти циклічно-вчинкового підходу, водночас бажано було б його деталізувати, показавши, наприклад, за який час, і в який спосіб, за допомогою яких засобів здійснюються відповідні творчі наміри та дії, а також як це впливає на професійне майбутнє як одну з властивостей часопростору.

Однак недоліки та зауваження не знижують вагомої теоретичної та практичної значущості наукового дослідження С. К. Шандрука, котре можна розцінювати як завершену наукову працю з можливістю практичного застосування її результатів.

На підставі зазначеного можна стверджувати, що дисертаційна робота «Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів» здійснена на високому науковому рівні, що повністю відповідає існуючим стандартам і формальним вимогам п. п. 10, 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, які висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук, а його автор Шандрук Сергій Костянтинович заслуговує присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри педагогіки
та психології освітньої діяльності
Запорізького національного університету,
Заслужений працівник освіти України,
доктор психологічних наук, професор

Н. Ф. Шевченко

Перший проректор

О. Г. Бондар

